

**МІНІСТЕРСТВО ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ
ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ**

**ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ТА УПРАВЛІННЯ**

«СХВАЛЕНО»

Вченою радою Державної екологічної
академії післядипломної освіти та управління

Голова Вченої ради

О. Бондар
(Протокол № 4-20 від 27.10.2020 р.)

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

«ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ»

Галузь знань:

05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність:

051 Економіка

Освітньо-наукова програма

**Економіка природокористування та
охорони навколишнього середовища**

Робоча програма дисципліни «**Екологічний менеджмент**» для підготування докторів філософії зі спеціальності 051 – «**Економіка**» у галузі знань 05 – «**Соціальні та поведінкові науки**»

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

доктор економічних наук, професор, Заслужений економіст України,
професор кафедри зеленої економіки та економіки природокористування

_____ **Галушкіна Тетяна Павлівна**

кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри зеленої економіки та економіки природокористування

_____ **Чернихівська Анна Володимирівна**

Робочу програму обговорено та затверджено на засіданні кафедри зеленої економіки та економіки природокористування, протокол № 3 від 23 жовтня 2022р.

Завідувач кафедри

_____ **О. Бутрим**

ПОГОДЖЕНО

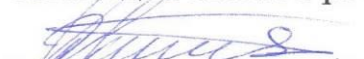
ПОГОДЖЕНО

Перший проректор
з науково- педагогічної роботи

Директор Міжгалузевого
координаційного центру з екологічної
освіти для сталого розвитку

_____ **Г. Фінін**

_____ **В. Барановська**

« 23 » жовтня 2020 р.

« 23 » жовтня 2020 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	вечірня форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 05 – соціальні та поведінкові науки	обов'язкова	
Модулів – 1	Спеціальність: 051 – економіка	Рік підготовки	
Змістових модулів – 3		-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання розробка тестів, розробка лекційного, семінарського заняття		Семестр	
Загальна кількість годин – 120		-й	2-й
		Лекції	
Годин для вечірньої форми навчання: аудиторних – 40 в т.ч. індивідуальної роботи - 0, самостійної роботи - 80	Освітньо-кваліфікаційний рівень: доктор філософії	20 год.	
		Практичні, семінарські	
		18 год.	
		Консультації	
		2 год.	
		Самостійна робота	
		80 год.	
		Індивідуальні завдання:	
Вид контролю:			
		екзамен	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для очна (денна) форма навчання –

для очна (вечірня) форма навчання – 40/80

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Програму вивчення навчальної дисципліни «Екологічний менеджмент» складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів освітньо-наукового рівня доктора філософії зі спеціальності 051 – економіка у галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Екологічний менеджмент» є теоретичні основи та практичні аспекти екологічного менеджменту як системи екологічного управління.

Навчальна програма складається з таких змістових модулів:

модуль 1. Теоретичні та практичні основи менеджменту;

модуль 2. Екологічний менеджмент;

модуль 3. Сучасні інструменти екологічного менеджменту.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** навчальної дисципліни «Екологічний менеджмент» є: формування знань та комплексу практичних вмінь щодо прийняття управлінських рішень в системі забезпечення еколого-збалансованої діяльності господарських об'єктів на державному, регіональному і галузевому рівнях.

1.2. **Основні завдання** вивчення дисципліни «Екологічний менеджмент» такі:

- формування уявлень про сутність екологічного менеджменту;
- ознайомлення з управлінськими рішеннями, їх класифікацією, процесом прийняття;
- вивчення загальних прийомів і методів, що використовують в екологічному менеджменті;
- ознайомлення з нормативно-правовим забезпеченням та державними стандартами що застосовуються в екологічному менеджменті;
- дослідження формування і розвитку системи екологічного менеджменту;

- використання сучасних інструментів в екологічному менеджменті;
- удосконалення державної політики у сфері екологічного менеджменту.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- зміст, функції, завдання екологічного менеджменту;
- загальні методи екологічного менеджменту;
- нормативно-правове регулювання екологічного менеджменту;
- основні інструменти екологічного менеджменту;
- шляхи удосконалення системи екологічного менеджменту.

уміти:

- обґрунтовувати управлінські рішення;
- застосовувати адміністративні, економічні і соціально-психологічні методи управління довкіллям;
- користуватися міжнародними стандартами ISO серії 14000.
- застосовувати навички щодо вирішення конкретних практичних завдань з екоменеджменту на підприємствах, у галузях, регіонах.
- застосовувати інструменти екологічного менеджменту.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 120 годин 4 кредити ЄКТС.

Аудиторних – 40 год. (20 год. лекційних, 18 год. практичних, 2 год. консультації)

Самостійна робота студентів – 80 год.

Статус: Цикл дисциплін вільного вибору аспіранта.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. Теоретичні та практичні основи менеджменту

Тема 1. Теоретико-методологічні основи менеджменту. Термінологічно-понятійний апарат категорій «управління» та «менеджмент». Мета та завдання

менеджменту. Методи менеджменту та їх класифікація. Сутність управлінських рішень, їх класифікація, процес прийняття.

Тема 2. *Основні функції менеджменту.* Планування як функція менеджменту. Організація як функція менеджменту. Функція менеджменту мотивація. Функція менеджменту контроль. Функція менеджменту координація. Функція менеджменту регулювання.

Модуль 2. Екологічний менеджмент

Тема 3. *Екологічний менеджмент: теоретичні визначення та практичні аспекти.* Екологічний менеджмент: зміст, функції, завдання. Об'єкт, предмет екологічного менеджменту. Принципи, форми та методи екологічного менеджменту. Екологічний менеджмент як сучасний інструмент сталого розвитку.

Тема 4. *Формування і розвиток системи екологічного менеджменту.* Системи екологічного менеджменту і аудиту (EMAS). Британський стандарт в системі екологічного менеджменту BS 7750. Міжнародні стандарти ISO серії 14000. Стандарт ДСТУ ISO14001:2015 – Вимоги та настанови щодо застосування.

Модуль 3. Сучасні інструменти екологічного менеджменту

Тема 5. *Екологічний маркетинг як інструмент екологічного менеджменту.* Основні функції екологічного маркетингу. Вивчення попиту на екологічно чисту продукцію, реклама та стимулювання, планування чистих асортиментів, організація безпечного обслуговування споживачів.

Тема 6. *Екологічна сертифікація.* Основні поняття, мета, завдання. Система екологічної сертифікації. Екологічні критерії: вимоги, принципи. Сертифікат відповідності та механізм його отримання.

Тема 7. *Екологічне маркування.* Зміст, завдання, функції. Загальні принципи екологічного маркування. Основні типи екологічного маркування та їх характеристика. Застосування знаків екологічного маркування.

Тема 8. *Екологічний інжиніринг, реінжиніринг.* Основні поняття, мета, завдання. Сфери застосування. Програма екологічної модернізації виробництва. «Зелений» офіс та його впровадження.

Тема 9. *Еколого-орієнтований менеджмент персоналу.* Формування організаційної структури екологічного менеджменту підприємства. Екологічна

служба підприємства: функції, задачі, типи. Комунікаційний процес у системі екологічного менеджменту підприємства. Адміністративне управління екологічним підрозділом підприємства.

Тема 10. Удосконалення системи формування екологічної політики у сфері екологічного менеджменту. Загальні принципи та рівні екологічної політики (державний і корпоративний). Стратегія і практика в екологічній політиці. Міжнародна екологічна політика та екологічна політика України. Екологічна політика підприємства. Методи реалізації екологічної політики на підприємстві.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Вечірня форма					
	загалом	з них					загалом	з них				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	кон	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
							120	20	18		2	80
Тема 1. Теоретико-методологічні основи менеджменту								2	1			8
Тема 2. Основні функції менеджменту								2	1			8
Тема 3. Екологічний менеджмент: теоретичні визначення та практичні аспекти								2	2			8
Тема 4. Формування і розвиток системи екологічного менеджменту								2	2			8
Тема 5. Екологічний маркетинг як інструмент екологічного менеджменту								2	2			8
Тема 6. Екологічна сертифікація								2	2			8
Тема 7. Екологічне маркування								2	2			8
Тема 8. Екологічний інжиніринг, реінжиніринг								2	2			8
Тема 9. Еколого-орієнтований менеджмент персоналу								2	2			8

Тема 10. Удосконалення системи формування екологічної політики у сфері екологічного менеджменту								2	2			8
Разом годин								20	18		2	80

5. Теми практичних занять

Пор. №	Тема	Кількість годин
1	Теоретико-методологічні основи менеджменту	1
2	Основні функції менеджменту	1
3	Екологічний менеджмент: теоретичні визначення та практичні аспекти	2
4	Формування і розвиток системи екологічного менеджменту	2
5	Екологічний маркетинг як інструмент екологічного менеджменту	2
6	Екологічна сертифікація	2
7	Екологічне маркування	2
8	Екологічний інжиніринг, реінжиніринг	2
9	Еколого-орієнтований менеджмент персоналу	2
10	Удосконалення системи формування екологічної політики у сфері екологічного менеджменту	2
	РАЗОМ	18

6. Самостійна робота

Пор. №	Тема	Кількість годин
1	Теоретико-методологічні основи менеджменту. Основні завдання, що вирішує менеджмент. Сучасний етап розвитку менеджменту. Управлінські рішення в екологічній сфері	8

2	Основні функції менеджменту. Значення та вживання терміну організація. Внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства. Фактори, що впливають на побудову організаційних структур управління.	8
3	Екологічний менеджмент: теоретичні визначення та практичні аспекти. Застосування терміну «менеджмент» стосовно сфери управління природоохоронною діяльністю Принципи формування екологічного менеджменту. Сучасний стан природокористування в Україні.	8
4	Формування і розвиток системи екологічного менеджменту. Сутність системного підходу при впровадженні системи екологічного менеджменту. Основні напрями діяльності міжнародних екологічних організацій у сфері охорони навколишнього природного середовища. Міжнародні та українські стандарти запровадження екологічного менеджменту на підприємстві	8
5	Екологічний маркетинг. Вивчення попиту на екологічно чисту продукцію, реклама та стимулювання, планування чистих асортиментів, організація безпечного обслуговування споживачів	8
6	Екологічна сертифікація. Основні поняття, мета, завдання. Система екологічної сертифікації. Екологічні критерії: вимоги, принципи. Сертифікат відповідності та механізм його отримання	8
7	Екологічне маркування. Загальні принципи екологічного маркування. Основні типи екологічного маркування та їх характеристика. Застосування знаків екологічного маркування	8
8	Екологічний інжиніринг, реінжиніринг. Програма екологічної модернізації виробництва. «Зелений» офіс та його впровадження	8
9	Еколого-орієнтований менеджмент персоналу. Екологічна служба підприємства. Адміністративне управління екологічним підрозділом підприємства.	8
10	Удосконалення системи формування екологічної політики у сфері екологічного менеджменту. Стратегічні та практичні механізми формування екологічної політики. Шляхи удосконалення екологічної політики на підприємстві	8
	Разом	80

7. Методи навчання

За джерелом отримання повідомлень: словесні, наочні, практичні.

За рівнем самостійної пізнавальної діяльності та креативності студентів:

- пояснювально-ілюстративні,
- проблемно-пошукові,
- частково пошукові,
- дослідницькі.

За логікою організації процесу:

індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

8. Методи контролю

Практичні роботи, індивідуальне завдання, тести, кейси, ситуаційні завдання.

9. Розподіл балів, які отримують аспіранти

Форми оцінювання	Кількість	Максимум балів за 1	Разом
Практична робота	9	5	45
Індивідуальне завдання	1	25	25
Екзаменаційне тестування	1	30	30
Разом:			100

ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання успішності аспіранта за кожним із запланованих видів робіт здійснюється у відповідності до таких критеріїв:

Види робіт	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання
Практичні	5	Виконано вірно завдання у відповідності до всіх вимог
	1-4	Виконано частково, потребувало уточнень та доопрацювання, або з порушенням термінів
	0	Не виконано або виконано з порушенням вимог академічної доброчесності

Індивідуальне завдання	25	Завдання, що відповідає максимально тематиці дослідження (чи окремому аспекту дослідження) виконано максимально повно та у вказані терміни. Студент демонструє належний рівень знань і розуміння теми, знайомство із основними тенденціями, виявляє аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення. Роботу оформлено відповідно до вимог
	20-24	Індивідуальне завдання виконано частково та потребувало доопрацювання. Окремим частинам викладу бракує аналітичного характеру
	10-19	Виконано частково, доопрацювання не було здійснене, терміни порушені. Роботі суттєво бракує систематичного аналізу й логічного та послідовного викладу. Робота містить фактографічні неточності та/або необгрунтовані судження.
	1-9	Виконано частково, з великою кількістю помилок, доопрацювання не було здійснене, терміни порушені. Роботі суттєво бракує систематичного аналізу й логічного та послідовного викладу.
	0	Завдання не виконано або виконано з порушенням вимог академічної доброчесності
Екзаменаційне тестування	1-30	Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал

Порядок перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS

Сума балів за 100 - бальною шкалою	Оцінка в ECTS	Значення оцінки ECTS	Рівень компетентості	Оцінка за національною шкалою	
				екзамен	залік
90-100	A	відмінно	Високий	відмінно	зараховано
85-89	B	дуже добре	Достатній	добре	
75-84	C	добре			
70-74	D	задовільно	Середній	задовільно	
60-69	E	достатньо			

35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	Низький	незадовільно	не зараховано
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту			

10. Методичне забезпечення

1. Програма курсу «Екологічний менеджмент».
2. Конспект лекцій.
3. Презентації.

11. Рекомендована література

Законодавчі акти та нормативні документи

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища від 25.06.1991. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
2. Закон України «Про екологічний аудит» від 24.06 2004. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>
3. ДСТУ ISO14001:2015 – Вимоги та настанови щодо застосування. – Режим доступу: https://nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/ДСТУ-ISO_14001-2015-.pdf
4. ДСТУ ISO14001:2015 – Вимоги та настанови щодо застосування. – Режим доступу: https://m.tntu.edu.ua/storage/pages/00000651/dstu19011-2012_audytory.pdf
5. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. – Режим доступу: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf
6. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>

Основна

1. Андрушків Б. М. Основи менеджменту / Б. М. Андрушків, О. Є. Кузьмін. – Львів: Світ, 1995. – 294 с.
2. Василенко В.А. Теорія і практика розробки управлінських рішень: Навч. посібник. К.: ЦУЛ, 2002. – 420с.
3. Галушкіна Т.П., Грановська Л. М. Екологічний менеджмент та аудит: Навчальний посібник. (в II частинах) – Херсон, 2012. – 421 с.
4. Екологічне управління: [підручник] / В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, В. М. Білявський та ін. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.
5. Екологічний менеджмент: [навч. посібн.] / За ред. В. Ф. Семенова, О. Л. Михайлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 407 с.
6. Кожушко Л.Ф., Скрипчук П.М. Екологічний менеджмент: Підручник. К.: ВЦ «Академія», 2007.– 432 с
7. Петровська М. А. Екологічний менеджмент: [навчальний посібник.] / М. А. Петровська. – Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 187 с.
8. Царенко О. М. Основи екології та економіка природокористування / О. М. Царенко, О. О. Несветов, М. О. Кадацький. – Суми, 2001. – 323 с.
9. Скрипчук П. М. Менеджмент якості довкілля: [монографія] / П. М. Скрипчук. – Рівне: НУВГП, 2006. – 350 с.

Допоміжна

1. Горбулін, В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки. Монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К.: НІСД, 2010. – 288 с.
2. Кучерявий В. П. Урбоекологія: Підручник. - Львів: Світ, 2002. – 439 с.
3. Мельник Л.Г. Екологічна економіка / Л.Г. Мельник. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2002. – 346 с.
4. Микитюк О.М. Екологія людини: Підручник. - 3-є вид., випр. і доп. /О.М. Микитюк, О.З. Злотін, В.М. Бровдій. – Харків: "ОВС", 2004. – 254 с.
5. Хилько М.І. Екологізація політики / М.І. Хилько. – К.: ВАДЕКС, 2014. – 344 с.

6. Шмандій В. М. Управління природоохоронною діяльністю: Навч. посібник / В. М. Шмандій, І. О. Солошич. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 296 с.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
2. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. Режим доступу: <https://menr.gov.ua>